

LO GRINHON

LA GAZETA DAU VIVARÈS D'EN
NAUT

N°91 Endarreir de 2016 - Octòbre

SOMARI

1. Quand la rintraa èra au mes d'octòbre
Lo Revessin
- 2 e 3 La darreira gaita (4) M. Noalha
3. Los mots en crotz dau Gui
- 4 e 5. Embarquement per Cithèra. Quentin
5. Per rire - Lo pan benesit
Proverbis per octòbre
Responsas daus mots en crotz.
- 6 e 7. Estre o pas estre Patric Cròs
7. Lo Beure e lo Minjar : receta
Lapin, champanhons e chatanhas, Luceta
Rochier
8. Letras d'un paure Bogre.
Texte adaptat per Denis Capian.

Quand la Rintraa èra au mes d'Octòbre

Qu'èra un temps onte los enfants començavan mas l'escòla a l'entorn dau 15 d'octòbre (veire paja 5). De qué faire sonjar los escolans d'encuei !

Mas chau dire qu'a quela epòca los enfants aidavan los parents per los trauaus de la campanha e l'endarreir qu'es encara lo temps de rintrar de recòltas. Las vendémias achabaas los enfants poviàn anar a l'escòla.

E lo Grinhon lhi sembla doncas faire la rintraa coma dins lo temps.

Per aqueste numèro la recòlta es bona, una novela ploma per lo Grinhon e vos pòio dire qu'aquò arriva pas tant sovent. Quentin nos a mandat son « Embarquement per Cithèra » e siem contents de saluar un novèl, e tot joine en mai d'aquò.

Chau vos dire mai que siem quauques uns a aver fait un voiatge en Itàlia a la rencontra d'occitanistas de las valaas piemontesas. A Barge avem rencontrat Franco Bronzat, escrivan e fin especialista de nòstra lingua. Lo contact es pres e veirem benlèu per capitare un pauc mai lo còp que ven. Entretemps poirian demandar a Franco de nos mandar quauques textes. Seria coma aquò nòstre correspondent especial en Itàlia. A Barge, avem mai capitat de cantar lo « Se Canto », l'imne, quasi oficial, daus occitans, e aquò, a la fin de la ceremònia oficiala dins la granda sala de la Comuna. E lo representant, italian, de la municipalitat venguèt cantar daube nosautres.

Lo Revessin

Per retrovar **lo Grinhon e Parlarem** sus internet
BARTAVEL
<http://www.bartavel.com/>

LO GRINHON

es la revuaa de l'associacion occitana
PARLAREM EN VIVARÈS
D'ès Anonai. Es mandaa a tots los aderents.

Per la recèure, mandar

12 € per una persona

15€ per un coble a :

LO GRINHON (G. Betton)

La petita Comba

27 rua Marcel Bruyère

07100 ANONAI

Faire lo chec a l'òrdre de **PARLAREM EN VIVARÈS**.

Los abonaments partan dau n° de Prima
e s'achaban daube lo n° d'Ivèrn...

La darreira gaita (4)

Dins l'episòdi 3 (Grinhon 90), l'òme, trevirat per l'aparicion de l'omenet, tornava sus un passat vielh de quauquas annaas. N'aprenem eüra un pauc mai.

Quò durèt quauques mes, tot un sant còrs d'ivern. Quante n'aguèt pro d'aquelas trevariàs, que la dolor comencèt de calar dins son cur, se decidèt a partir. Prenguèt son congèt dau trabalh e laissèt l'apartament que n'aviá plus qué faire, eüra qu'èra tot solet.

Lo país que li fasiá besonh, lo coneissiá. Quauquas vielhas peiras que li venián de sos reires, amont dins la montanha. Quò seguèt son raive de joinessa. I voliá menar sos enfants quand n'auriá.

Mas la viá, lo trabalh, la familha...

Venguèt lo promeir enfant. Lo petioton, tant que seguèt joinet, quò l'amusava : l'expedicion per lai montar, lo fuòc dins la chaminèia, l'aiga d'anar poisar, aidar son paire per lo jardin, córrer dins l'erba, un lapin que s'esmòda detrès un boisson... Tot li fasiá joi. Quò li fasiá de qué contar aus companhs de l'escòla. Puei vouguèt faire coma los autres, 'nar veire la mar, faire d'esquí. A mai venguèt lo temps de las filhas : èra pas mai question de s'anar enclaire sus quauque serena luenta de la vila.

La maire, iela, quò seguèt jamai sa tassa de té. Mas tant que l'amor seguèt dins son fòrt, dins la folia de la debuta, de l'amor sus la mossa, entremei las flors, acaçats sos las fòlhas, e après, tant que lo petit i trovava son compte, quò 'nava. Puei l'amor s'apasimèt e l'enfant aguèt d'autras enveias. Venguèt un temps que lais anèran plus gaire. Ielo montava encara de quora en quora, a las corsas, per dire de pas tot abandonar. Mas la viá filava, lo chamin, de l'i plus gaire rotlar, se perdiá, minjat per los boissoneirs, chavat per los aigaris, barrat per las parets esbolhaas. Faliá laisser la veitura de mai en mai luenh.

Tot aquò s'anava avalir.

Los ans passavan. Lo garçon, las estudas 'chabaas, partiguèt per un d'aquels país de l'autre latz de la terra qu'enfachinan los joines. Lai trovèt un emplec. A mai maridèt una filha d'ailai. Aube la femna, prenián l'avion, l'anavan veire, un còp l'an. Arrivèran los petits enfants. La femna li fasiá esmai de pas pro los veire. Li faliá lais anar mai sovent. Puei parlèt de se lais anar installar. Ielo se l'i poiá pas faire. Trabalhava encara e puei, laisser son país per un autre tant luenh e que ne'n parlava pas gaire la lenga... Iela, lais anèt mai sovent. Demorava dos tres mes. Trovava a chaa pauc sa plaça : gardava los petits per aidar lo garçon e la filhaa. Tornava de temps en temps. Venguèt un jorn que tornèt pas.

Seguèt lo temps daus barrulatges de nueit.

Eüra, aquelo temps s'achabava. Anava quitar la vila, 'questa vielha pelha de sovenirs que l'entrablava.

Èra prompte.

Èra sortit matin de la vila sens esperar la pica dau jorn. Avia trovat un camion que fasiá la rota per passar la montanha.

Lo menaire lo laissèt au trascolet, li davalèt de la cabina son sac pro pesant. Quand lo camion aguèt trascolat, demorèt solet au pè daus grands arbres brançolats per l'aureta. Los insèctes e los ausèus, que s'èran quesats au bruch de l'atalatge, tornavan bronzir o cantar. Chargèt lo sac sus l'eschina e engulhèt un chaminon.

Avia puei marchat tot lo jorn au meitan daus arbres, per de chamins que se perdián dins los boissoneirs. Quò fasiá ben mai de vint ans que lo darreir païsan avia laissat lo

país. Los champs èran venguts de bòscs : fraisses, rores, pins, bèç, quauques chastanhiers eschapats a la maladiá e, mai naut, sapins e faus. Sus la terra maigra, a flor de ròcha, qu'èra mas de bruièras, de balais, quauques janoires solitaris. De còps, lo chamin se perdiá entremei de chalaias mai nautas que sa testa.

Per 'questo chamin quasi eissublat, coneissut mas de quauques-uns que tornavan de temps en temps sus las piaas de lhor raça esconduàs sos lo folhum, per 'questo chamin dau passat, a bòrd de nueit, tornèt trovar la maison de sos reires.

Qu'èra mas un vielh chasau que las peiras s'esversavan coma las ventralhas d'una bèstia crevaa. Sola la maison se teniá encara quasi dreita, mas per quant de temps ? Que s'èra desgramissat per li tornar sos tèules chasca fes que veniá. Èra temps de tornar ! Per l'aure, qu'èra mas de muralhas esbolhaas, de taulanhas espotiàs, de cuverts trauchats per d'arbres coma si la forest tornava prendre çò qu'òm li aviá raubat fai de segles. E sus aquò, coma un fialat, las romesas qu'entortuvelavan tot e zò tenián dins sas àrpias menuàs. Deupuguèt chauchar lhors ramas grafinhairas per trauchar josc'aus eschaleirs que menavan a l'estre. Trovèt la clau esconduá. Butèt d'un còp d'espatala la pòrta que se badèt en crinant.

La maison li bofèt au morre un alen freid que sentiá lo musit. Rintrèt en freissent coma dins un gorg d'aiga neira. Butèt los contravents empejats de telaranhas. Los dos aers, dau dedins e dau defòra, se gibèran un moment a la fenestra, a 'quela ora, lo vent clapet dau vèspre aviá pas la fòrça per emmandar la freschora dins los recaires moisses daus murs. Sortiguèt per anar querre de bòsc sos una chapa.

Ativèt lo fuèc per chaçar lo moisse e faire fure los babaus. Totas 'quelas trevas que li venián reprochar sas abséncias, lo temps passat luenh d'aquelas peiras que li remandavan son defèci. Vergonha de pas aver estat 'quí per veire, coma eüra, lo solelh trascolar roge dins las nèulas leugèiras. Vergonha de pas aver estat 'quí per chaçar lo silenci, d'un bruch de ferre dau poisaor, d'un rasclar de pès de sèla, d'un tintolament de veire, tots 'quelos bruchs de maison que fan viure las peiras. Aquelas peiras qu'esperavan encara, per s'esvelhar completament, una paraula d'òme. Los mots que farián sortir las veiaas dau sòm pejós que las acaçava despuei tant de temps.

Aguèt pas lo coratge de parlar e se jaguèt coma un peulhós, empaquetat dins sa flaçaa, vergonhós coma un chin jurat, dau temps que las flamas de la chaminèia calinhavan doçament las veiaas per lhors tornar la patz.

E la nueit trauchèt josc'au matin.

Marc Noalha

Los mots en crotz dau Gui

	A	B	C	D	E	F	G	H
1								
2								
3								
4					■			
5			■	■	■		■	
6				■		■		
7					■		■	
8								■

- 1- Se leva tust. 2- Pòt subir l'ofensa. 3- Planta que geina los bèus. 4- Far la pèl. Ancian estat d'Euròpa. 5- Ilo. Pronom. Diva en esclòps. 6- Comença de navegar. Granda rota. 7- Paradís. Verroilh. A- Vòla o foita. B- Prompta a minjar. C- Parenta d'un bebe. Verm en francés. D- Garçon de Dedal. Letras de Nogent. E- Anonça un mariatge (a rebors). Davant Peira o Paul. F- Vielh Espanhòl. Nòta de musica. G- Evitar. H- Planca.

(Responsas paja 5)

Embarcament per Cithèra

A l'extrèma sud dau Peloponès, darrièr d'estenduás quasi de-sèrticas e brutlantas que la monotonia es de còps qu'i a rompuá per las figuras eternèlas de los olivièrs e de las vinhas qu'arriva lo ras de mar. Dreit davant, una isla : Cithèra. Es una isla coma una altra au fons, pas pus qu'un gròs calhau pausat dins l'aiga salaa. Es una isla coma Grècia ne compta de centenats. Mas Cithèra a quaucam de mitic e romantic : de l'escuma dau larg de l'isla seriá naissuda Afrodita, deessa de l'amor. S'embarcar per Cithèra, dison los poètas, seriá s'enamorar.

Cithèra es l'imatge sonjaa de las islas grècas : una tèrra pelaa, semenaa de vilatges e de ruinas vestigis de los pòples que dempuèi una eternitat s'i son eles-tanben embarcats per trovar,

benlèu l'amor, mas de segur çò que podían ofrir lo solelh e la mar. Las maisons pintaas de blanc nos laissan imaginar un paradís terrèstre emprisonat per lo fuèc de l'infèrn. Aquí l'ombra de los quauques figuièrs es salvatritz quand Apollon a passat son zenit : las oras de l'après-dejunar passan dins una canha que permeton pas que l'exercici de l'esperit. Liberat de tot foncionament fisic, l'èime es alara invitaa a viatjar e s'interrogar. Mas sembla franc luènh lo temps ont l'òme se questionava

sus los mistèris de l'univèrs e lo secret de son existéncia, l'umor de los dieus e la dança de los astres. A l'ora d'ara, mèsme a l'endreit mai recuolat de l'isla, tot lo monde parla pas pus que dau monstre que nosautres meteisses avèm creat. La crisi. Economica, sociala, politica. Un monstre qu'a pichat en plen dins la faça la vièlha Grècia. Lo pè ellène tremola mas es bien Dona Euròpa entièra qu'es malauta.

Chau anar au fin fons d'una isla grèca, au meitan de la *mare nostrum*, ont la civilizacion europenca a donat una de sas promèira e pus bèla flor per reflechir a l'avenir de nòstre continent. Qu'avèm après de nòstres sègles d'Istòria ? Aquela Istòria que es pas finalament qu'una tragica trama nèira esclabossaa d'estants lusissants, una nuèit ebèna ont se perdon d'estèlas. Nos soventam d'aquelas estèlas, chantam aquelles solelhs qu'an fait la grandor de l'Euròpa mas es lo caòs ela foliá que portem en eiretatge e que savem lo mielh reproduire ; arremtem nos de pensar, tornem l'eschina a la rason, laissem nos portar per nòstres paur reiralas. Pasmens deuriam faire brillaudar totes los solelhs qu'an esclairat nòstre present de lhurs futurs, per chassar la nuèit que nos a tròp sovent acompanhat. Chascun deuriá escartar las ombras

e faire lusir son solelh. A nosautres adóncas de dubrir los uelhs e de faire cantar la nòstra lenga. A nosautres de nos enamorar de las bèlas flors qu'an espelhiás lo long de nòstra Istòria e de las que venon...

Quentin.

Per Rire

Pareis qu'aquela istoara se contava dau latz d'ès Ardois... Es arrivaa au Grinhon per « La Faraça », lo jornal d'ès Vans... daube la complicitat de Denisa e Maurici Ployon.

Lo pan benesit

Autrafes i a d'endreit onte qu'èra la mòda de bailar lo pan benesit per la diumenja a la grand messa. Totas las familhas de la paròcha lo bailavan, chascuna a son torn.

De riches bailavan de ponhas, aqueles qu'o èran pas bailavan de gròs pan que quauques uns fasiàn encara a la maison.

Quand quò fuguèt lo torn dau paire Lichasòu, qu'èra un vielh rapiàs, fasiá la bòba, mas ausèt pas refusar e faguèt coma los autres. Solament, lo faguèt tant petit qu'un còp chapotat un morcel per chascun, i aviá pas grand veilà.

Arrivat lo moment de la distribucion, lo paire Lichasòu comença de passar entre las sèlas e los bancs

Mas veiquià que te fot un pet que s'auviguèt dins tota la glhèisa e lo monde se botèran a rire. Mas ielo, coma èra sord e que s'èra pas auvit, crèia juste aver vèssa sens bruch e que lo monde riàn de son pan qu'èra trop croeis.

- Anètz, anètz, que lhur diguèt, un autre còp lo farai bien plus gròs !

Proverbis per octòbre : (d'après G. Massot)

Au mes d'octòbre i a una data que semblava importanta solia, lo 18, jorn de la Sent Luc.

Per Sent-Luc,

La nèu es au suc (A la Saint-Luc, la neige est sur les sommets)

Per Sent-Luc,

Samena, mol o dur. (A la Saint-Luc, sème (que le sol soit) mou ou dur)

Per Sent-Luc,

A l'escòla, mau instruit ! (A la Saint-Luc, à l'école, mal instruit !)

On ne rentrait à l'école qu'autour du 15 octobre... Les vendanges étaient faites !

Responsas daus mots en crotz de la paja 3:

1- MATINIER. 2- ATACABLE. 3- RATABEUS. 4- TUAR. RDC. 5- IL. SE. 6- NAV. RN. 7- EDEN. 8- TARGETA .

A- MARTINET. B- ATAULADA. C- TATA. VER. D- ICAR . NG. E- NAB. ST. F- IBERE. UT. G- ELUDIR. H- RESCOND.

Estre o pas estre ?

Lo Jan-Michèu Effantin a començat un trabalh sus los « estres ». Mas quò qu'es quela veiaa ?

L'estre es un element d'arquitectura que trovem sovent dins las maisons dau Vivarés-Naut, ben descrit per Michel Carlat.

Qu'es lo palièr cuvert que se trova davant la pòrta e onte s'apuia l'eschalièr de defòra. Lo Jan-Michèu a ne'n a trovat una dotzena ès Quintenas daube quello de la « maison de las tomas ».

Veiquià un tròç de son trabalh :

... Le perron couvert s'appelle :

balet (sm) en Quercy, Rouergue, Cantal, Auvergne

pompidor (sm) dans le Cantal

ponti (sm) dans les Baronnies

terrasson (sm) et *pesuraor* (sm) dans le Diois

anta (sf) en Vivarais

lausa (sf), *leia* (sf), *corador* (sm) en Vivarais

estre (sm) ou *estra* (sf) en Vivarais, Livradois, Lyonnais, Ain, ...

Ce dernier type est original, il se retrouve notamment entre occitan et francoprovençal avec

des sens variés, mais le français commun l'a aussi connu (*aître*, et ancien et moyen français *estres*).

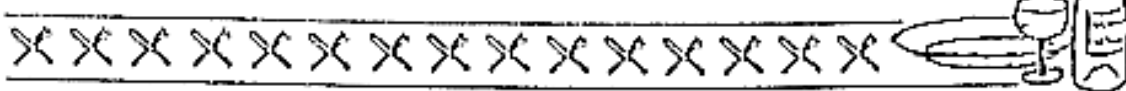
Il est à rattacher au latin "exterus" "extérieur, au dehors" (voir cet article du FEW, qui mentionne le croisement en français avec *aître*, dérivé d' "atrium" au sens de "portique").

La maison de las tomas ès Quintenas en 1929

Un estre ès Refiòc

LAPIN, CHAMPANHONS E CHASTANHAS

Par Lucette Rouchier

Per 4 a 6 personas, chau :

- . 1 lapin copat en morsèls (reservar lo fetge per far un « gatèu »).
- . 125 gr. de lardons fumats
- . 1 bocale de chastanhas au naturèl o mai 500 gr. de chastanhas freschas cuèitas e despelaas.
- . 250 gr. de champanhons de « Paris » o de mosseirons o de chantarèlas.
- . 1 inhon.
- . 1 pastenalha.
- . 2 branchilhas de frigoleta.
- . 2 fuèlhas de laurièr.
- . 25 cl. de vin blanc sec.
- . 3 culhieraas a sopa d'òli d'oliva.
- . 3 culhieraas a sopa de crèma frescha.
- . sau e pebre.

Preparacion :

- . Pelar e chaplar l'inhon e la pastenalha.
- . Far chaufar l'òli dins una coquèla. Botar rissolar lo chapladís inhon - pastenalha e los lardons.
- . Ajotar los morsèls de lapin, la frigoleta e lo laurièr. Salar, pebrar e banhar daube lo vin blanc. Cubercelar e far cuèire plan-planet peraquí 20 minutas.
- . Ajotar los champanhons, laisser cuèire encara 20 minutas.
- . Botar puèi las chastanhas, laisser mitonar 10 minutas.
- . Retirar la frigoleta e lo laurièr.
- . Ajotar la crèma, ben mesclar e servir.

Vocabulari: pastenalha = racina

Suita de la paja 6

L'estre, coma lo canton, es un element important de la maison dau Vivarés-Naut: l'estre es l'endreit onte lo visitaire es reçauput a l'essosta davant de rintrar dins la maison, lo liam vèrs afòra, e lo canton, lo caire dau fuòc, onte se chaufavan los ancians, es lo luòc de centratge de la familha.

Patric Cròs

Essosta : sosta, abric

Letras d'un paure bogre

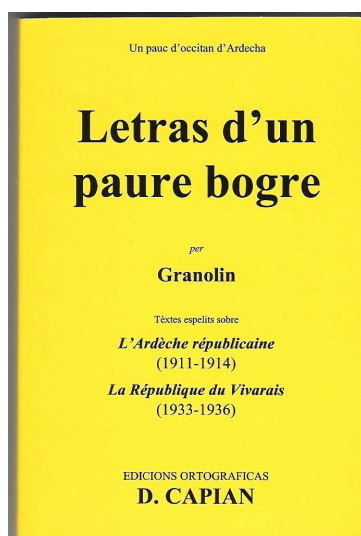
Dins lo Grinhon de la prima, lo N°89, vos aviam presentat lo trabalh de Denis Capian que recaptèt de nombrosas cronicas dins los journaus dau debut dau XX^os. Aqueles textes espeliguèran dins « L'Ardèche républicaine », 1911-1914 e dins « La République du Vivarais », 1933-1936, son signats Granolin. Per vos mostrar coma son de bon legir aqueles textes vos ne'n presentem un, qu'es de 1912, selectionat per Denis qu'a mai adaptat l'escritura.

Nòstros grands exploratèrs se'n van aus cinc cents Diables, e nos parlan de certèns país que coneissem pas e que coneissarem jamai ; Chascun son gost, mè ieu, me contente d'explorar de temps en temps lo país natal ; Cèrta, porrai pas vos parlar de la chaça au tigre, ni de las caravanas atacaas per los orses o los sauvatges ; mè porrai vos dire de chausas plus facilas a controlar. N'es encara que sèt oras dau matin, siu sur la montanha que mèna vars Chanta-Mèrle, juste au dessus de la bòrna de Maria, tot près de Granolin ; Lo temps es supèrbe e lo soleu es dejà chaudet ; Lo còp d'uèlh embraça tota la plana dau Posin e de Bais, per anar se pèdre sur las montanhas dau Daufinat ; M'assète a l'ombra d'un gròs rore e l'audor de la frigoleta me rapèla lo temps daus manhauds ; A ma gaucha vee la fondariá que fuma petitament ; La tacha negra, si afrosa que fan aqueles gròs molons de crassa.

Puèi l'Illa de Monsur Lamota que lo bòn Dieu dau aver fach per los amorós e los amatèrs de champignons ; Mos uèlhs se'n van un pauc pertot, de vars Peirussa vars Pièra Blanca ; de vars Brocassi vars l'oleta, e las branchas de mon gròs rore se balançan tranquillament sur ma tèsta, dau temps que totes los aucelons de la Creacion me tenan sos lo charme d'un Concèrt bien agreable ; aussí per ne'n ren pèdre, fenisse per m'alongjar tot a fèt sur l'èrba, e fauguèt qu'una legremise venguèsse me rapelar, qu'èra l'ora d'anar dejunar ; alòrs, rentre vars lo Posin sans alcuna bleçura, mè daube un apetit dau Diable.

GRANOLIN (12 05 1912)

Nòta: Aqueles que coneisson bien Lo Posin (Le Pouzin), poirà reconèisser lo pais daube la descripcion que ne'n fai l'autor. Exista encara au Posin d'endroits que s'apelan : Granouly (hameau de Granouly, rue de Granouly).

Un petit liure que ten dins la man. (A pauc près 13 cm sur 8.5 cm), e 390 pajas.

Se ne'n tròva dins las librerias d'Anonai, Davezieux e mai a Parlarem o a l'I.E.O. d'Ardecha, 9 €.

